

І.Алтухова,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
I.Altukhova,
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ТВОРЧОСТІ

THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING THE CREATIVITY OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

***Анотація.** Стаття присвячена актуальній у нас час проблемі – розвитку творчих здібностей молодших школярів. Проаналізовано праці сучасних дослідників, з'ясовано, що творчі здібності, творча активність розвивається в процесі організованої творчої діяльності. Театралізована діяльність визначена як вид творчої діяльності, що містить широкі педагогічні можливості впливу на особистість дитини.*

***Abstract.** The article is devoted to a current problem in our time - the development of creative abilities of younger schoolchildren. The works of modern researchers were analyzed, and it was found that creative abilities and creative activity develop in the process of organized creative activity. Theatrical activity is defined as a type of creative activity that contains wide pedagogical opportunities to influence the child's personality.*

***Ключові слова:** театр, софт-скілз, творчість, молодші школярі, професійна підготовка майбутнього вчителя.*

***Keywords:** theater, softskills, creativity, youngerschoolchildren, professionaltrainingoffutureteachers.*

Постановка проблеми. Становлення нової парадигми освіти відбувається в умовах інтеграції у світове співтовариство, втрати духовних пріоритетів і прагматизму суспільного життя. Сьогодні як ніколи гостро стоїть завдання осмислення та пізнання буття, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць життя людини, її прагнень, життєвого досвіду. Особливої актуальності набуває готовність до самостійної діяльності, уміння критично мислити і приймати творчі рішення у нестандартних ситуаціях. На основі цих ідей з'явилися різноманітні концепції і теоретичні розробки, які дають підстави модернізувати зміст фахової підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Серед них відзначимо гуманістичний, культурологічний і компетентнісний підходи, оскільки саме вони найбільш повно сприяють цілісності й фундаменталізації освітнього процесу,

уможливлуючи досягнення гармонії у відносинах між особистістю і соціальною сферою буття. Сучасна мистецька освіта активно використовує поняття «гуманізм» як найбільш актуальне і багатозначуще. Висування його на ключові позиції у теоретичному плані є цілком закономірним з огляду на перехід до особистісно орієнтованої педагогіки, яка надає виняткового значення умінню індивіда прогнозувати і контролювати свою діяльність та власне життя.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів складає основу, фундамент процесу навчання, є «вічної» педагогічною проблемою, яка з плином часу не втрачає своєї актуальності, вимагаючи постійної пильної уваги і подальшого розвитку у творчості. Сьогодні в суспільстві особливо гостро відчувається потреба в людях ініціативних, творчих, готових знайти нові підходи до вирішення нагальних соціально-економічних, культурних завдань, здатних жити в новому демократичному суспільстві і бути корисними цьому суспільству. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розвитку творчої активності особистості [1; 3; 5, 6].

Творчі особистості в усі часи визначали прогрес цивілізації, створюючи матеріальні і духовні цінності, що відрізняються новизною, допомагаючи людям побачити незвичайне, здавалося б, у звичайних явищах. Передосвітянами стоїть завдання виховання творчої особистості, починаючи з початкової школи. Це завдання знаходить своє відображення в освітніх програмах, в інноваційних підходах, технологіях, методах, що активно впроваджуються в освітній процес нової української школи.

Творча активність розвивається в процесі діяльності, що має творчий характер, яка змушує учнів пізнавати і дивуватися, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях. Тому сьогодні в педагогічній науці та практиці йде інтенсивний пошук нових, нестандартних форм, методів і прийомів навчання. Широке поширення набувають нетрадиційні види уроків, проблемні методи навчання, колективні творчі справи в позакласній роботі, що сприяють розвитку творчої активності молодших школярів. Дослідження особливостей розвитку творчої активності молодшого школяра здійснювалися в працях Івана Огієнка, Григорія Сковороди, Олександра Духновича, Костянтина Ушинського.

Творчі здібності - далеко не новий предмет дослідження. Проблема людських здібностей викликала величезний інтерес людей в усі часи. Аналіз проблеми розвитку творчих здібностей багато в чому буде визначатися тим змістом, яку ми вкладатимемо в це поняття. Дуже часто в повсякденній свідомості творчі здібності ототожнюються із здібностями до різних видів художньої діяльності, з умінням красиво малювати, складати вірші, писати музику. Що таке творчі здібності насправді?

Очевидно, що аналізованих нами поняття тісно пов'язане з поняттям творчість, творча діяльність. Судження вчених з приводу того, що вважати творчістю, суперечливі. В повсякденному житті творчістю зазвичай називають, по-перше, діяльність в галузі мистецтва, по-друге, конструювання, творення, реалізацію нових

проектів, по-третє, наукове пізнання, творення розуму, по-четверте, мислення в його вищій формі, що виходить за межі необхідного для вирішення виниклої задачі вже відомими способами, що виявляється як уява, що є умовою майстерності та ініціативи.

Суб'єктивна цінність продуктів творчості має місце тоді, коли продукт творчості новий не сам по собі, об'єктивно, а новий для людини. Такі здебільшого продуктів дитячої творчості в області малювання, ліплення, твору віршів і пісенок. У сучасних дослідженнях європейських учених «творчість» визначається описово і виступає як поєднання інтелектуальних і особистісних факторів.

Отже, творчість - це діяльність, результатом якої є нові матеріальні і духовні цінності; вища форма психічної активності, самостійності, здатність створювати щось нове, оригінальне. У результаті творчої діяльності формуються і розвиваються творчі здібності.

Сучасні діти віддають перевагу відео. Вони не тільки люблять мистецтво кіно, анімації та є одними з масових глядачів відеоконтенту в Інтернеті, а й намагаються створювати власне відео. Театр залишається на узбіччі. Хоч саме завдяки театральному мистецтву діти здобувають безпосередній «живий» досвід співчуття та співпереживання, досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію.

Згідно ідеї креативності П. Торренса, творчі здібності – проявляються в діяльності. На думку вченого, це здатність до загостреного сприйняття недоліків, прогалин в знаннях, дисгармонії. В структурі творчої діяльності психолог виділяв наступні етапи:

- 1) сприйняття проблеми;
- 2) пошук рішення;
- 3) виникнення і формулювання гіпотез;
- 4) перевірку гіпотез;
- 6) їх модифікацію;
- 7) знаходження результатів [7].

І. Большакова підкреслює, що у творчій діяльності важливу роль відіграють такі чинники, як особливості темпераменту, здатність швидко засвоювати і породжувати ідеї (некритично ставитися до них); що творчі рішення приходять у момент релаксації, розсіювання уваги [7].

Вчені зазначають, що суть творчості – у здатності долати стереотипи на кінцевому етапі розумового синтезу і у використанні широкого поля асоціацій. Інтелектуальну активність виділяють основним показником творчих здібностей, оскільки завдяки їй поєднуються два компоненти: пізнавальний (загальні розумові здібності) і мотиваційний. Критерієм прояву творчості є характер виконання людиною пропонованих їй розумових завдань.

У зміст типової освітньої програми для учнів початкових класів (авторського колективу під керівництвом Б. Шияна) введено змістову лінію «Театралізуємо», яка передбачає залучення молодших школярів до творчості через знайомство з театром. Автори програми вважають, що театралізована діяльність дає дітям змогу набути

акторського досвіду, імпровізувати, вчить моделювати різні ситуації спілкування, сприяє розвитку емоційного інтелекту, творчого мислення, самосвідомості й самоефективності, розвиває уміння мобілізувати себе та інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати [9] .

Театр – це синтетичне мистецтво, яке поєднує літературу, музику, образотворче мистецтво, хореографію тощо. Театралізація на уроці – це синкретична діяльність учнів, яка дає змогу не просто обговорити літературний твір, а «відчути» його «вживу» усіма органами чуття. Це – один з найкращих способів зробити літературу бажаною для сучасного покоління школярів. Емоції, які виникнуть у дітей у процесі театралізації, допоможуть плекати любов до літератури й читання, до різних видів мистецтв.

Під час незвичайного уроку-театралізації ваші учні дізнаються, що мистецтво слова можна доносити та реалізовувати різними способами. Наприклад, якщо говорити про інтегрований курс «Я досліджую світ», то за допомогою театралізації учні навчаться дивитися на ситуацію з різних точок зору, розвиватимуть критичне мислення та емоційний інтелект.

Театралізація на уроці:

- сприяє «зануренню» в літературний твір та формуванню вдумливого читача;
- вчить уважно слухати та говорити правильно, виразно, доносячи ідеї та емоції до слухачів;
- формує навички комунікації, взаємодії, співпраці в команді, вчить моделювати різні комунікативні ситуації, обирати стратегії спілкування, імпровізувати;
- розвиває емоційний інтелект: учні вчаться розуміти та відчувати літературних персонажів, зображувати їх, співпереживати їм та висловлювати ці почуття на загал;
- дає можливість критично та творчо мислити [1; 3; 4, с. 240].

Отже, театр не можна розглядати лише як розвагу, він має важливе освітнє і виховне значення. В педагогічній практиці існують різні види дитячих театрів, які використовуються в роботі з дітьми: театр петрушок, пальчиковий театр, настільний театр, тіньовий театр, фланелеграф. В шкільних умовах можливе лише використання невеликих, нескладних спектаклів з допомогою картинок, іграшок, ляльок, фланелеграфа тощо. Важливо, щоб покази вистав чи театралізації були різноманітними та систематичними.

К. Ушинський відзначав одномоментність створення дитиною театрального образу, що є швидким розрядженням її почуттів. Можливість формування свідомого ставлення до використання засобів образності лише під впливом цілеспрямованого навчання, в результаті чого діти починають усвідомлювати, що різні явища, ставлення, стан можна виразити, лише змінюючи характер рухів, пози, жестів, міміки, мелодійність інтонацій голосу.

Роль театралізованої діяльності у всебічному розвитку дітей дошкільного віку висвітлено у працях Л. Артемової, О. Ворожейкіної. Дослідники доводять, що театралізована діяльність має значні можливості щодо творчого самовиявлення

особистості в період дитинства. Театралізована діяльність дітей усвідомлюється педагогами як один із найефективніших засобів цілеспрямованого впливу на розвиток особистості дитини, що використовується з певною метою і спонукається мотивами. Педагог розвиває у дітей уміння «входити в образ» і «утримувати» його в продовж усієї театралізованої діяльності; усвідомлення мовленнєвих та виконавчих дій; уміння передавати характерні особливості будь-якого художнього образу; здатність переносити отримані уявлення в самостійну ігрову діяльність; спроможність виявляти зацікавленість до театру як виду мистецтва; усвідомленість змісту, ідеї, художніх образів літературних творів.

Аналіз праць про засади акторської майстерності, дозволяє зробити висновок, що поняття «акторська майстерність» ґрунтується на принципах, які покладено в основі розвитку «soft skills» дітей, зокрема розвитку «емоційного інтелекту», «творчого мислення», «творчої взаємодії та співпраці». [2; 3; 5; 6].

У стрімко розвиваючому сучасному світі «творчість» (здатність творчо діяти) – визнана важливою універсальною навичкою успішної людини. Здатність до творчих дій забезпечуються soft skills (гнучкі, універсальні навички) – це над предметними компетенціями, що дозволяють ефективно взаємодіяти з людьми, швидко орієнтуватися та пристосовуватися до нових умов. У сучасному світі в будь-якій діяльності нам зараз необхідно вміти творчо презентувати себе, розповісти про свої якості та ефективно взаємодіяти в колективі та соціумі, адже чим глибше технології проникають у наше життя та виконують рутинну роботу, тим більш затребуваними стають люди здатними до творчості [5, с. 320-325].

М'які навички – це соціальні навички. Вони не настільки очевидно вимірювані, як тверді, але саме вони найбільш ефективно допомагають продемонструвати та застосувати тверді навички. М'які навички необхідні у будь-якому виді діяльності, а театральні заняття – найкращий вид діяльності для розвитку soft skills

До них відносяться комунікативність, креативність, критичне мислення, командна робота, а також:

- Здатність спілкуватися та працювати в команді, мотивувати себе та інших.
- Здатність приймати рішення, переконувати та вирішувати проблеми (лідерство).
- Здатність планувати, організовувати та виділяти пріоритети, керувати своїм часом
- Здатність шукати та обробляти інформацію.

Завдання майбутнього вчителя початкових класів:

- розвивати вміння розуміти та відчувати інших людей;
- ставити учням завдання, які відповідають їх здібностям та характеру, та навчити домагатися їх виконання;
- розвивати лідерські якості в учнів, надихнути їх та вести їх за собою [8].

Проблема використання театралізованої діяльності у виховному процесі розробляється соціоігровою педагогікою, де перевага віддається театралізованим іграм. Участь дітей в театралізованій діяльності (створення та оживлення ляльки,

виготовлення масок, підбір аксесуарів та атрибутів до кращого розкриття образу героя, виконання ролі, тощо) вчить дітей:

- розпізнавати свій емоційний стан, оцінювати його;
- формує вміння, за допомогою міміки, показувати настрій: радість, гнів, подив, переляк, засмучення;
- розвиває навички емоційного спілкування дітей один з одним та з дорослими;
- навчає немовним (міміка, пантоміміка, жест) та мовним засобам спілкування;
- навчає вільному прояву своїх почуттів та настроїв у відповідності з казковою ситуацією;
- формує основи моральної поведінки;
- навчає найпростішій імпровізації (першооснови будь-якої творчості);
- розвиває просторово-часову орієнтацію (створення мізансцен, зміна пір року);
- розвиває загальну моторику в процесі використання імітаційних рухів;
- розвиває дрібну моторику кінцівки та пальців рук під час використання пальчикових іграшок, іграшок-рукавичок та ляльок бі-ба-бо [1; 4; 7] .

Педагоги-практики радять перше заняття починати з невеличкої вступної бесіди, яка вводить дітей у чарівний казковий чи пригодницький світ, що висвітлюється в творі. Ці заняття умовно відносять до репетицій «за столом». Вони не позбавлені й різноманітних ігрових моментів, завдань на розглядання картин-ілюстрацій, обговорення дій, вчинків та характерів героїв.

Наступний крок – знайомство з літературним твором. Педагог переказує його, спостерігає за реакцією дітей, підсилює емоційні моменти, змінює текст для полегшення розуміння змісту, мотивів вчинків героїв. Далі – короткий огляд твору: відповіді на проблемні питання, словникова робота.

Повторне читання тексту літературного твору може супроводжуватись театралізацією за допомогою настільного театру, ляльок бі-ба-бо, пальчикових ляльок, коментованого малювання. В залежності від об'єму твору (короткий вірш або довга казка) можна повторити розповідь на другому занятті, під час якого педагог пропонує дітям відтворити сюжет казки за запитаннями.

На третьому занятті питання по казці ставляться для уточнення її змісту і ходу розповіді. Педагогу необхідно користуватися різноманітними формами моделювання ситуації: послідовними картинками (план казки), конструктивними засобами (складання окремих деталей – частин декорації з об'ємного конструктора, плаского матеріалу), усіма видами театру. У роботі з дітьми старшого дошкільного віку використовують символічне моделювання [7] .

Коли діти добре запам'ятали текст та послідовність дій героїв, можна розпочати роботу над драматизацією, що передбачає створення художнього образу та розкриття його характеру за допомогою обраних виражальних засобів. Обговорення та вибір художніх засобів відбувається в процесі творчості діяльності (створення портрету героя шляхом аплікації чи малюнку – індивідуального чи колективного). Як заохочувальний етап проводиться драматизація казки з використанням костюмів. Ця

робота вимагає від дітей творчої самостійності: їм надається можливість роздивитися костюми, відтворити найхарактерніші рухи перед дзеркалом [1; 4; 7; 8] .

Отже, театралізована діяльність є перспективним напрямом, одним із ефективних засобів розвитку здібностей молодших школярів до творчості. Театралізовані ігри приносять величезну користь розвитку здатності творити, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, сприяють утвердженню себе в суспільстві.

Висновки. Успішною дитяча театральна діяльність є тоді, коли дитина творчо застосовує художньо-мовленнєвий, музично-пластично-пісенний досвід у театралізованій грі, сценках, самостійно вигаданій казці, творах інших літературних жанрів.

Театр – це усвідомлення власного «я» та можливість самовираження особистості. Тут формуються моральні якості, долаються недоліки: сором'язливість, невпевненість у собі. Дітям театр допомагає зняти напруженість, подолати сумніви стосовно себе, повірити у власні можливості; невгамовним та неорганізованим – навчитися витримки, вчить імпровізувати та діяти творчо.

Література

1. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Безгін І. Д. Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності. К., 2002. 235 с.
3. Doyle Alison. (2020). What are Soft Skills? – The balance careers [in English] URL: <https://www.thebalancecareers.com/what-are-softskills-2060852>
4. Ворожейкіна О. Театр в школі: робота над виставою, репертуар. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 207с.
5. KazmirchukN., BaranovskaI., Mozgalova N., ShcholokovaO., PodorozhnyiV. Methodological aspects of teacher training for theatrical activities with pupils. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION.* Proceedings of the International Scientific Conference, 2021. Volume I, p. 235-246 <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/download/6373/4998>
6. Мозгалова Н.Г., Барановська І.Г., Глазунова І.К., Михалішен А.В., Казмірчук Н.С. (2021). Методичні основи м'якої майстерності вчителів музичного мистецтва в педагогічних закладах вищої освіти. *Огляд мовознавства та культури*, 5 (S2), 317-327. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS2.1355>
7. Театр на уроці: практикум для початкової школи. URL:
8. <https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/>
9. Театралізована діяльність. URL:<https://nsportal.ru/kultura/teatralnoe-iskusstvo/library/2020/12/28/razvitie-soft-skills-na-teatralnyh-zanyatiyah>
10. Типова освітня програма URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>